

Літаратура

1. Панамарэнка, П.К. Усенародная барацьба ў тыле нямецка-фашысцкіх захопнікаў. 1941-1944 / П.К. Панамарэнка. – М., 1943.- 347 с.
2. Давыдаў, Д.М. Валахановіч, А.І. Галота, А.І. Калешка, А.І. Завацкая, Л.М. Марціновіч, А.А. Памяць Старадарожскі раён. Гісторыка-дакументальная хроніка / Д.М. Давыдаў, А.І. Валахановіч, А.І. Галота, А.І. Калешка, Л.М. Завацкая, А.А. Марціновіч. – М., 2012. – 911 с.
3. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – ф. 4. – воп. 1. – адз. зах. 1.

Следственные комиссии по политическим делам над участниками восстания 1863-1864 гг. в Витебской губернии

Щербакова Е.В., 3 курс, исторический факультет, БГПУ;
науч. рук. – доктор исторических наук, профессор А.П. Житко, БГПУ

С целью подавления восстания 1863-1864 гг. с мая 1863 г. во всех губерниях Северо-Западного края создавались комиссии военно-полевого суда, следственные комиссии по политическим делам над участниками восстания, а также институт военно-уездных начальников.

Следственные комиссии начали учреждаться в апреле-мае 1863 г. по повелению императора и распоряжениям Виленского генерал-губернатора для помощи губернаторам и военным начальникам в восстановлении порядка в губерниях и уездах. На них возлагалось проведение следствия над лицами, взятыми с оружием в руках, а также избобличенных в содействии повстанцам, доставке им оружия, продовольствия или в укрывательстве виновных [1, л. 1-2].

В состав комиссии входили председатель и 3-4 члена, которых назначали два министерства – внутренних дел и юстиций, а также шеф корпуса жандармов, Виленский генерал-губернатор, штаб- и обер-офицеры, чиновники по особым поручениям, уездные жандармские штаб-офицеры, уездные казенных дел стряпчие и командиры местных бригад [2, л. 6-7].

Распоряжениями Министра внутренних дел и Виленского генерал-губернатора устанавливался следующий порядок рассмотрения дел в комиссиях. Допросы должны были обязательно проводиться в присутствии комиссии, не менее чем тремя ее членами. Заседания комиссии должны были проходить два раза в день, с тем, чтобы рассмотреть допросы и принять по ним решения в один и тот же день. При проведении следствия членом комиссии предлагалось не только устанавливать виновность подследственных лиц, но и постоянно заботиться об «открытии нитей заговора». По окончании следствия комиссия составляла особую записку с кратким изложением истории дела, выдержками из допросов о признании виновности подследственных лиц. Подлинник дела с запискою направлялись на рассмотрение военному начальнику или губернатору, которые со своим заключением о мерах наказания лиц, привлеченных к следствию (предание суду или административное взыскание), представляли с запиской и заключением в МВД и Виленскому генерал-губернатору [3, л. 1-2].

Действовали следственные комиссии в течение 1863-1864 гг., а закрывались по мере завершения следствия по делам, находившимся у них на рассмотрении.

В Витебской губернии были учреждены 2 следственные комиссии по политическим делам: Витебская и Динабургская.

Витебская следственная комиссия была создана на основании императорского повеления для ведения следствия по делу подстрекательства помещиком Друговиной и студентом Бохановичем кадетов Полоцкого кадетского корпуса к беспорядкам [2, л. 6]. Начало деятельности датируется 18 апреля 1863 г. [4, л. 29]

По завершении следствия по данному делу и в соответствии с предписанием Виленского генерал-губернатора от 22 мая 1863 г. срок действия комиссии был продлен с передачей проведения следствия по ряду уездов из ведения Динабургской следственной комиссии. Из Динабургской следственной комиссии в Витебскую передали ведение следствия по политическим делам Витебского, Велижского, Суражского, Городокского и Невельского уездов [1, л. 1-3, 5, 9].

Комиссия состояла в непосредственном подчинении военного губернатора Витебска и Витебского гражданского губернатора.

Виленский генерал-губернатор в своем предписании от 6 декабря 1864 г. предложил закончить все дела комиссии и с 1 января 1865 г. прекратить ее дальнейшие действия [4, л. 53].

Динабургская следственная комиссия была учреждена по императорскому повелению от 12 апреля 1863 г. Приступила к работе 5 мая 1863 г. [3, л. 1-2] для проведения следствия над участниками восстания 1863-1864 гг. согласно предписанию Виленского генерал-губернатора от 22 мая 1863 г. Первоначально она охватывала все уезды Витебской губернии. Затем в ведение Динабургской следственной комиссии были отнесены следственные дела над участниками восстания, задержанными или проживающими в Динабургском, Дриссенском, Люцинском, Себежском, Режицком, Полоцком и Лепельском уездах [2, л. 2-3].

Находилась в подчинении военного начальника Инфляндских уездов Витебской губернии. Была закрыта по предписанию Виленского генерал-губернатора от 14 января 1865 г. с передачей неоконченных дел в Виленскую следственную комиссию [4, л.65].

В результате работы следственных комиссий были составлены «Списки политических преступников, лишенных по суду прав состояния, имущество коих подлежит конфискации в казну». Списки были растиражированы и разосланы в губернии на исполнение – для поиска и конфискации имущества. В частности, на 1-е октября 1864 г. в список по Витебской губернии были включены 169 человек, имущество которых подлежало конфискации. Абсолютное большинство участников восстания, по данному списку, составляло поземельное дворянство [5, л.1-65].

Литература

1. Национальный исторический архив Беларуси (Далее - НИАБ). Ф. 1430. Оп. 1. Д. 52 194.
2. НИАБ. Ф. 1430. Оп. 1. Д. 52 193.
3. НИАБ. Ф. 1430. Оп. 1. Д. 52 194.
4. НИАБ. Ф. 1430. Оп. 1. Д. 31 263.
5. Подсчитано: НИАБ. Ф. 319. Оп. 1. Д. 479.

Асаблівасці школьнай рэформы 1864 г. на тэрыторыі Беларусі

Янкоўская В.С., 1 курс, гістарычны факультэт, БДПУ;
наук. кір. – доктар гістарычных навук, прафесар М.М. Забаўскі, БДПУ

Пасля паўстання 1863 г. палітыка расійскіх улад у адносінах да культурна-асветніцкай дзейнасці насельніцтва беларуска-літоўскіх зямель дыктавалася імкненнем зменшыць польскі ўплыў і паскорыць русіфікацыю краю. Вырашэнню гэтай задачы была падпарадкавана адукацыйная палітыка цэнтральных і мясцовых органаў улады, накіраваная на пашырэнне “рускага элемента” сярод служачых, настаўнікаў, святароў.

Мэтай дадзенага артыкула з’яўляецца вызначэнне асаблівасцей школьнай рэформы як складавай часткі культурна-асветніцкіх мерапрыемстваў дзяржавы ў Беларусі. Сярод аічных даследчыкаў па гэтай праблеме неабходна вылучыць працы М.В. Біча, М.А. Бяспалай, М.М. Забаўскага, С.А. Кавалёва, А.Ф. Рацько і інш.

Школьная рэформа зыходзіла з прынцыпу ўсёасаслоўнасці адукацыі. Саслоўныя абмежаванні пры паступленні ў сярэднія і вышэйшыя ўстановы адмяняліся. Адбор навучэнцаў у іх вызначаўся высокай платой за навучанне.

Сярэдняю адукацыю давалі гімназіі. Яны падзяляліся на класічныя і рэальныя. У класічных гімназіях вывучаліся замежныя мовы, а таксама дысцыпліны гуманітарнага профілю. Выпускнікі гэтых гімназій маглі паступаць без экзаменаў ва ўніверсітэты Імперыі. Напрамак рэальных гімназій вызначалі прадметы прыродазнаўчага цыкла і матэматыкі. Іх выпускнікі паступалі у вышэйшыя тэхнічныя інстытуты, якія рыхтавалі кадры для работы ў прамысловасці і гандлі [2, с. 28].

Улады значна абмежавалі прыём дзяцей каталікоў з заходніх губерняў і Польшчы ў вышэйшыя навучальныя ўстановы і гімназіі. У 1862 – 1866 г. колькасць вучняў каталікоў у мясцовых гімназіях скарацілася на 56 % [2, с. 28].

У 1864 г. адменены саслоўныя абмежаванні для атрымання сярэдняй адукацыі, але па-ранейшаму ў гімназіях займаліся дзеці прывілеяваных саслоўяў. Цыркуляр ад 18 чэрвеня 1887 г. прадпісаў не прымаць у гімназіі “дзяцей кучараў, лакеяў, павароў, прачак, дробных крамнікаў”. У ліпені 1887 г. выйшаў новы указ “Аб абмежаванні прыёму ў сярэднія навучальныя ўстановы яўрэяў 10 % нормай”. Разам з тым пачалі адкрывацца жаночыя сямікласныя гімназіі [1, с. 41]. Такім чынам, школа па-ранейшаму заставалася саслоўнай.

З мэтай абмежавання доступу да вышэйшай і сярэдняй адукацыі асобам недваранскага паходжання і недапушчэння пранікнення ў навучальныя ўстановы перадавай ідэалогіі, міністрам асветы Д.Н. Талстым быў зацверджаны новы статут, які прадугледжваў адкрыццё толькі класічных гімназій. Тэрмін навучання павялічваўся з 7 да 8 гадоў, пашыралася праграма па старажытных мовах і матэматыцы за кошт скарачэння праграмы па прыродазнаўчых навуках, гісторыі і літаратуры [1, с. 41-42].

У 1871 г. рэальныя гімназіі былі пераўтвораны ў рэальныя вучылішчы, у якіх рэзка скарачалася вывучэнне агульнаадукацыйных прадметаў. Таксама скарачаўся тэрмін навучання з 7 да 6 гадоў. Права паступаць у вышэйшыя тэхнічныя ўстановы мелі толькі тыя, хто скончыў сёмы (дадатковы) клас вучылішча [1, с. 42].

Асаблівасць заключалася ў тым, што на тэрыторыі Беларусі не было ніводнай вышэйшай навучальнай установы. Пасля паўстання 1830-1831 гг. быў зачынены Віленскі ўніверсітэт, а пасля паўстання 1863-1864 гг. - Горы-Горыцкі земляробчы інстытут, а таксама ліквідаваны польскія школы і амаль усе прыватныя вучылішчы. Выпускнікі гімназій і рэальных вучылішч працягвалі адукацыю ў ВУН Расійскай імперыі і заходнеўрапейскіх краін [1, с. 41].